

Висновки і перспективи подальших досліджень. Експрес-діагностика діяльності підприємства є оперативним процесом, що має на меті формування попереднього уявлення про поточний стан справ на підприємстві та підготовку реактивних управлінських рішень для усунення виявлених недоліків чи "вузьких місць", або ж використання наявних шансів чи сильних сторін у діяльності підприємства. Здійснення цього виду діагностики зумовлене його швидкістю та оперативністю, що є надзвичайно важливими перевагами у сучасному форсуючому та постійно змінному середовищі функціонування.

Запропоноване детальне дослідження теоретичної бази експрес-діагностики на основі виокремлення завдань, властивостей та функцій цієї категорії дає змогу стверджувати, що у цій роботі визначено та обґрунтовано суть та призначення цієї категорії.

Наступні дослідження будуть спрямовані на формування типології експрес-діагностики та розроблення концептуальних засад з її реалізації на підприємствах.

Література

1. Загорна Т.О. Економічна діагностика : навч. посібн. / Т.О. Загорна. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 400 с.
2. Ткаченко А.М. Концептуальні підходи до антикризового управління в сучасних умовах господарювання : монографія / А.М. Ткаченко, О.В. Коваленко, О.П. Сельць. – Запоріжжя : Вид-во Запорізької ДІА, 2010. – 356 с.
3. Черниш С.С. Діагностика фінансового стану підприємства / С.С. Черниш // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3. – С. 111-113.
4. Джерелейко С.Д. Діагностика фінансового стану підприємства / С.Д. Джерелейко // Сталій розвиток економіки : Всеукр. наук.-виробн. журнал. – 2011. – № 6. – С. 174-177.
5. Бакунов О.О. Управління економічною стійкістю торговельного підприємства: концептуальний підхід / О.О. Бакунов, О.В. Сергеева // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2009. – № 3. – С. 129-136.
6. Конспект лекцій з курсу "Економічна діагностика" [для студ. ВНЗ] спец. 7.050107, 8.050107 – Економіка підприємства) / укл. С.М. Глухарев. – Харків : Вид-во ХНАМГ, 2008. – 118 с.
7. Копчак Ю.С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Ю.С. Копчак // Вісник СумДУ. – 2004. – № 9 (68). – С. 23-34.
8. Туркоман Л.С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів господарювання / Л.С. Туркоман // Економіка. – 2009. – Т. 109, вип. 96. – С. 87-91.
9. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 344 с.
10. Сагалакова Н.О. Роль економічної діагностики в системі управління діяльністю торговельного підприємства / Н.О. Сагалакова // Вісник ДонДУЕТ. – Сер.: Економічні науки. – 2005. – № 4 (28). – С. 179-184.
11. Пластун О.Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / О.Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2007. – № 1. – С. 100-107.
12. Шевцов В.В. Експрес-діагностика фінансової устійливості підприємств аграрного сектора / В.В. Шевцов. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.auditfin.com/fin/2003/4/fin_2003_41_rus_07_02_Shevcov/fin_2003_41_rus_07_02_Shevcov.asp

Гром'як О.Б., Мельник О.Г. Експрес-діагностика діяльності підприємств: сутність і значення

Рассмотрены сущность и назначение экспрес-диагностики деятельности предприятия. На основе исследования литературных источников приведено и обосновано собственное определение понятия "экспрес-диагностика". В работе выделены и охарактеризованы основные задачи и функции экспрес-диагностики. Систематизирова-

ны характерные свойства, присущие конкретному виду диагностики – экспрес-диагностики.

Ключевые слова: экспрес-диагностика, оперативность, свойства, функции, задачи.

Hromyak O.B., Melnyk O.G. Express-diagnostics of enterprises: the essence and function

There are in the article the essence and function of express-diagnostics of enterprises are considered. Based on the research literature and are reasonably proper definition of "express-diagnostics". The article specifically mentioned and described based on tasks and functions of express-diagnosis. Systematized the characteristics inherent in a particular kind diagnostic – express-diagnosis.

Keywords: express-diagnosis, prompt, properties, functions, tasks.

УДК 65.012.2:336

Ст. викл. Н.І. Дуляба, канд. екон. наук;
магістрант Х.В. Борсук – Львівська КА

ПЛАНУВАННЯ ПОТРЕБИ ПІДПРИЄМСТВА У ФІНАНСОВИХ РЕСУРСАХ

Досліджено підходи до розгляду сутності фінансових ресурсів. Визначено суть та значення фінансових ресурсів у діяльності підприємства. Розглянуто методичні засади планування потреби у фінансових ресурсах як важливого напрямку їх оптимізації та управління ними.

Ключові слова: фінансові ресурси підприємства, планування, потреби в ресурсах.

Вступ. У сучасних умовах господарювання для багатьох підприємств актуальним є питання фінансування свого економічного розвитку та підвищення ефективності використання наявних фінансових ресурсів. Розвиток ринкових відносин в Україні та досвід зарубіжних країн визначають високу залежність результатів фінансово-господарської діяльності від наявності та ефективності стратегічного фінансового планування, яке вирішує задачі фінансового забезпечення будь-яких управлінських рішень. Тому дослідження процесу планування потреби фінансових ресурсів як важливої складової системи менеджменту вітчизняних підприємств у ринкових умовах господарювання, а особливо в умовах прояву кризових явищ в економіці країни, набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи планування потреби у фінансових ресурсах розглянуто у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: Ю.Д. Батріна, М.Д. Білик, І.Г. Благуна, І.О. Бланка, Р. Брейлі, Є. Бріггема, О.Д. Василика, В.М. Гриньової, В.С. Загорського, І.В. Зятковського, Г.Г. Кірейцева, Л.О. Коваленко, С. Ковтун, В.О. Коюди, С. Майерса, П.М. Марича, С.М. Онисько, П.І. Орлової, Л.Н. Павлової, А.М. Поддєрьогіна, Л.М. Ремньової, О.Р. Романенко, В.П. Савчука, Г.М. Тарасюк, О.С. Філімоненкова, П.А. Фоміна, Д. Ван Хорна, І.Р. Чуй, Н.В. Шевчук та інших.

Проте існує низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються не вирішеними на рівні окремих суб'єктів господарювання. До них треба віднести формування алгоритму планування потреби у фінансових ре-

сурсах залежно від особливостей фінансово-господарської діяльності та організаційно-правової форми, а також розроблення комплексної оцінки ефективності побудови процесу планування, обґрунтування її місця та ролі на підприємстві.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження методичних засад планування потреби у фінансових ресурсах.

Результати досліджень. Вирішення поставленого завдання значною мірою залежить від дослідження теоретичного підґрунтя питання визначення та формування фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси у розумінні певного обсягу наявних (а не абстрактних) грошових коштів, отриманих внаслідок розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, що мають цільове спрямування, знаходять своє відображення в активі балансу підприємства. Їх використання спрямоване на збільшення майбутніх економічних вигод. На підприємствах вони є об'єктом обліку, аналізу, планування, розподілу та використання на цілі, передбачені фінансовим планом.

Джерела формування фінансових ресурсів відображаються у пасиві балансу. До них належать *власні* (статутний або пайовий капітал, додатковий капітал, резервний капітал, амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток тощо), *позикові* (довгострокові і короткострокові кредити банків та інші довгострокові фінансові зобов'язання, пов'язані зі залученням позикових коштів, на які нараховуються відсотки) та *залучені* кошти (кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги та всі види поточних зобов'язань підприємства за розрахунками). Процес формування фінансових ресурсів, їх склад, структура, обсяг обумовлюються розміром виробництва та фінансовим становищем суб'єктів господарювання. За способом формування фінансові ресурси поділяють на такі три групи:

1. Створені за рахунок власних і притриманих до них коштів.
2. Мобілізовані на фінансовому і кредитному ринках.
3. Надходження в порядку розподілу грошових доходів (дивіденди, відсотки, доходи на пайові внески, страхове відшкодування, субсидії).

Щодо суті поняття "фінансові ресурси", в економістів немає однозначного визначення. Переважаючим є визначення фінансових ресурсів, що відображає грошові доходи і нагромадження, які призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат та забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства. Зокрема, О.М. Бірманю характеризує фінансові ресурси як виражену в грошах частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення і на загальнодержавні потреби. М.Г. Сичов наголошує, що фінансові ресурси як грошові нагромадження, грошові фонди створюють підприємства, об'єднання, організації, держава в порядку розподілу й перерозподілу суспільного продукту і національного доходу. Т.В. Гуйда визначає фінансові ресурси як сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств, організацій та держави і спрямовуються на задоволення суспільних потреб з метою розширення виробництва і

зростання матеріального добробуту суспільства. Вітчизняний вчений М.Я. Коробов визначає фінансові ресурси як централізовані й децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту і національного доходу й призначаються для використання відповідно із завданнями соціально-економічного розвитку суспільства та окремих підприємств [2]. Найбільш повне визначення фінансових ресурсів у цьому контексті надає К.В. Павлюк, характеризуючи їх як грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб.

Водночас є й інші визначення, зокрема:

- фінансові ресурси – це частина грошових надходжень і доходи, що призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення витрат щодо забезпечення розширеного відтворення [3];
- фінансові ресурси підприємств – це їх власний, позичений та залучений грошовий капітал, який вони використовують для формування власних активів і здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання доходу, прибутку [5];
- під фінансовими ресурсами потрібно розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі [6].
- фінансовими ресурсами підприємства можна вважати сукупність грошових резервів та надходжень цільового призначення, якими воно розпоряджається на правах власності, оперативного управління або певного господарського відання і використовує на статутні потреби [4].

Нам видається, що наведені визначення недостатньо повно характеризують їх економічний зміст. Вони не відображають форми прояву наявних фінансових ресурсів підприємства за взаємозв'язком з джерелами їх формування. Спробу дати конкретну форму прояву наявних фінансових ресурсів за даними бухгалтерського балансу підприємства здійснено у підручнику "Фінансова діяльність підприємства" [1]. На думку авторів цього підручника, "Фінансові ресурси – це централізовані й децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту та національного доходу і призначені для використання відповідно до завдань соціально-економічного розвитку суспільства та колективів окремих підприємств" [1]. Наведене визначення є досить докладним і переважно відображає сучасні погляди щодо суті поняття "фінансові ресурси". Водночас автори підручника стоять на позиції ототожнення фінансових ресурсів з капіталом підприємства.

Фінансові ресурси суб'єктів господарювання – це наявні у його розпорядженні грошові кошти, що мають цільове спрямування. Їх можуть спрямовувати на розвиток виробництва, утримання і розвиток невиробничої інфраструктури, споживання та можуть залишати у резерві. Фінансові ресурси, що спрямовуються на розвиток виробництва, виступають капіталом у грошовій формі.

Фінансові ресурси формуються на стадії виробництва, коли створюється нова вартість і здійснюється перенесення старої вартості на готову продукцію. Оскільки працівники підприємств виготовляють продукцію (товари, роботи, послуги) у натуральній формі, то реальне формування фінансових ресурсів починається лише на стадії розподілу, коли з виторгу від реалізації товарів виділяються окремі елементи вартості (фонд відшкодування, фонд оплати праці, прибуток). Не випадково прибуток, що створюється у процесі виробництва, кількісно формується на стадії розподілу у формі різниці між виручкою без непрямих податків і інших надходжень, що не визнаються доходом, і собівартістю реалізованої продукції та іншими непрямими операційними витратами.

Пришвидщення темпів економічного зростання і розвитку підприємства значною мірою залежить від раціонального використання фінансових ресурсів, в основі якого лежить планування їх формування та розподілу. Фінансове планування є основою механізму управління фінансовою діяльністю підприємства. Це процес розроблення системи фінансових планів і планових показників щодо забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності в очікуваному періоді.

Ефективне планування фінансових ресурсів підприємства охоплює здійснення таких процедур:

- аналіз інвестиційних і фінансових можливостей підприємства;
- прогнозування наслідків можливих рішень з метою уникнення несподіванок та розуміння зв'язку між поточними і майбутніми рішеннями;
- обґрунтування вибраного варіанта фінансового плану та можливих фінансових рішень;
- аналіз і оцінка досягнутих підприємством результатів та зіставлення їх із цілями, установленними у фінансовому плані.

Функціонування підприємства у ринкових умовах зумовлює необхідність в процесі планування розглядати сукупний ефект від інвестиційних і фінансових рішень, вивчаючи події, які можуть зашкодити ефективному функціонуванню підприємства та врахувати їх у фінансовому управлінні, розробити стратегії "про запас", необхідні в умовах несподіваних ситуацій.

Ефективність планування потреби підприємства у фінансових ресурсах досягається за дотримання певних умов (рис.):

Ці умови забезпечують необхідну безперервність у фінансовому плануванні, що своєю чергою, потребує дотримання основних принципів.

До основних принципів планування потреби підприємства у фінансових ресурсах доцільно віднести принципи фінансового планування, зокрема:

- принцип відповідності строку – досягнення узгодженості інтервалів часу функціонування активів та періодів існування зобов'язань, які виникли у зв'язку з їх фінансуванням;
- принцип забезпечення постійної потреби в капіталі – обов'язкове залучення довгострокових джерел для фінансування частини оборотних коштів та забезпечення наявності власних оборотних коштів;
- принцип забезпечення залишку грошових коштів – наявність і підтримання оптимального залишку коштів на рахунках в обсязі, необхідному для оплати

зобов'язань у наступному місяці. Інвестування надлишку грошових коштів у високоліквідні активи [6].

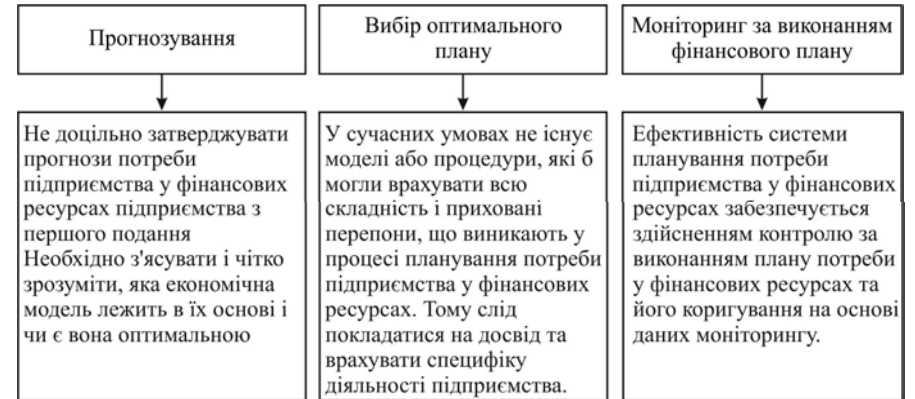

Рис. Три умови ефективності планування потреби підприємства у фінансових ресурсах [6]

На основі реалізації зазначених принципів у процесі планування приймаються рішення щодо забезпечення найефективнішого руху фінансових ресурсів. Ефективному управлінню фінансовими ресурсами сприятиме дотримання під час планування їх потреби таких етапів цього процесу:

- а) аналіз фінансового стану підприємства;
- б) складання прогнозних кошторисів і бюджетів;
- в) визначення загальної потреби підприємства у фінансових ресурсах;
- г) прогнозування структури джерел фінансування;
- д) створення ефективної системи контролю й управління;
- е) розроблення процедури внесення змін у систему фінансових планів.

Вибір оптимального плану забезпечення фінансовими ресурсами підприємства можливий за умови розроблення таких його варіантів: песимістичного, найбільш вірогідного й оптимістичного. Забезпечення розроблення таких фінансових планів дає змогу встановити:

- величину грошових коштів, що перебувають у розпорядженні підприємства, та оптимального їх залишку;
- обґрунтований розмір фінансових ресурсів та можливості їх залучення підприємством;
- раціональне співвідношення джерел фінансового забезпечення;
- достатність фінансових ресурсів для реалізації поставлених завдань;
- розмір коштів, які мають бути перераховані в бюджет, у державні цільові фонди, банкам, кредиторам;
- оптимальний розподіл прибутку підприємства;
- методи забезпечення збалансованості доходів і витрат.

Висновки. Таким чином, фінансові ресурси підприємства – це наявні у його розпорядженні грошові кошти, що мають цільове спрямування. Планування потреби підприємства у фінансових ресурсах є важливим етапом управління фінансами підприємства і включає в себе послідовність операцій, які ґрунтуються на наукового обґрунтованих принципах, і сприяють ефективному управлінню фінансовими ресурсами.

Література

1. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства : підручник / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Либідь", 2002. – 384 с.
2. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М.Я. Коробов. – К. : Вид-во "Знання". – 2000. – 380 с.
3. Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємств : навч. посібн. / за ред. д-р екон. наук, проф. Г.Г. Кірейцева. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2002. – 268 с.
4. Пойда-Носик Н.Н. Фінансові ресурси підприємства / Н.Н. Пойда-Носик, С.С. Грабачук // Фінанси України : журнал. – 2003. – № 1. – С. 96-103.
5. Филимонов А.С. Финансы предприятия : учебн. пособ. / А.С. Филимонов. – К. : Изд-во "Ника-Центр", "Эльга", 2002. – 280 с.
6. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 535 с.

Дуляба Н.И., Борсук Х.В. Планирование необходимости предприятия в финансовых ресурсах

Исследованы подходы к рассмотрению сути финансовых ресурсов. Определено суть и значение финансовых ресурсов у деятельности предприятия. Рассмотрены методические основы планирования необходимости у финансовых ресурсах как важного направления их оптимизации и управления ими.

Ключевые слова: финансовые ресурсы предприятия, планирование, необходимость в ресурсах.

Dulyaba N.I., Borsuk Kh.V. Planning of necessity of enterprise is in financial resources

Investigational going near consideration of essence of financial resources. Certainly essence and value of financial resources in activity of enterprise. methodical principles of planning of requirement are considered in financial resources as important direction of the ir optimization and management by them.

Keywords: financial resources of enterprise, planning, necessity for resources.

УДК 338.26+658.5

Доц. В.Й. Жезуха, канд. екон. наук¹;
аспір. Г.В. Михайляк²; студ. В.З. Борбулевич²

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ

На підставі огляду та узагальнення літературних джерел систематизовано особливості застосування програмно-цільового методу бюджетування на загальнодержавному та регіональному рівнях, а також виокремлено основні проблеми, пов'язані із цим.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, бюджетний процес, програмно-цільовий метод.

Актуальність проблеми та її зв'язок з важливими науково-практичними завданнями. Із розвитком в Україні ринкових відносин особливо актуальним стає питання переосмислення ролі бюджету, методів його формування, вдосконалення процесу бюджетування загалом, а також посилення важелів бюджетної політики у процесі підвищення рівня ефективності викорис-

тання бюджетних коштів. Сьогодні Україна намагається адаптувати найбільш ефективні методи формування бюджету, які успішно використовуються на практиці в інших країнах. Після проведення значної кількості реформ у національній економіці важливим завданням для нашої держави стає також покращення застосування фінансових методів і технологій державного управління економікою на обох рівнях – місцевому та загальнодержавному. Очевидно, що найбільшу увагу необхідно приділити вдосконаленню програмного фінансового планування на державному рівні та його практичному застосуванню у місцевих бюджетах.

Сьогодні вважається, що найсучаснішою, найбільш прогресивною й ефективною формою бюджетування на рівні держави загалом та регіональному рівні є програмно-цільове бюджетування. Програмно-цільовий метод широко застосовують у США та європейських країнах. Застосування програмно-цільового методу дає змогу передбачити результати виконання кожної бюджетної програми, а також оцінити ефективність використання державних коштів на кожному етапі. Як свідчить практика, на сьогодні кращого методу формування, реалізації, моніторингу й контролювання виконання бюджету, а також оцінювання результативності бюджетних програм немає. Наведене вище пояснює актуальність обраної тематики дослідження, а його результати матимуть важливе теоретичне та прикладне значення.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення питань, що не вирішені. Теоретичні та прикладні положення бюджетування на рівні держави, органів місцевого самоврядування, а також у діяльності суб'єктів господарювання, зокрема й використання програмно-цільового методу бюджетування, висвітлили у своїх працях чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: В. Андрієнко, І. Балабанов, І. Бланк, Ф. Бутинець, В. Гамаюнов, В. Гесць, М. Данилюк, М. Колісник, О. Крайник, О. Кузьмін, О. Мельник, В. Мікловда, Г. Партин, Ю. Пасічник, А. Поддєрьогін, Д. Сігел, О. Терещенко, О. Тимофєєва, М. Чумаченко, А. Чухно та багато інших. У працях цих та інших авторів розкрито сутність бюджетів та бюджетування, їх класифіковано, виокремлено переваги та недоліки їхнього застосування, охарактеризовано порядок формування бюджетів тощо. Попри численні напрацювання у цій сфері, сьогодні чітко не систематизовано особливостей застосування програмно-цільового методу бюджетування, а також не виокремлено основних проблем, пов'язаних із цим.

Мета роботи. Враховуючи актуальність обраної тематики дослідження, метою роботи є систематизація особливостей застосування програмно-цільового методу бюджетування, а також виокремлення основних проблем, пов'язаних із цим.

Викладення основного матеріалу дослідження. В Україні з 2002 р. впроваджується програмно-цільовий метод формування бюджету, що визначено у Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р., № 538. Відповідно до цього нормативно-правового акту, метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є вста-

¹ Львівський інститут банківської справи УБС НБУ;

² НУ "Львівська політехніка"